

РИНОК. ЦІНОУТВОРЕННЯ. ІНФРАСТРУКТУРА

УДК 368(477+100)

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА СВІТОВИЙ АСПЕКТ ©

**О.В. МАРЦЕНЮК-
РОЗАРЬОНОВА,**
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

У процесі глобалізаційних перетворень страховий ринок виступає у ролі соціально значимої сфери у фінансовій системі країни. Страхування передбачає стратегічну мету - задовольняти потреби споживачів у страховому захисті за допомогою страхових компаній, які акумулюють та ефективно використовують фінансові ресурси. В той же час, отримані кошти виступають у ролі важливого механізму залучення інвестицій в різні сфери економіки країни. У країнах з розвинутою ринковою економікою дане питання розглядається досить серйозно. Проте існуюча в Україні страхова система не відповідає сучасним вимогам організації суспільного економічного розвитку. Варто зауважити, що перспективи розвитку страхового ринку залежать, у першу чергу, від обраної страховими організаціями стратегії розвитку. Для її формування необхідно проаналізувати та врахувати поточну ситуацію в розробці антикризових заходів, що створюватимуть свою систему захисту для страховиків з урахуванням попереднього досвіду подолання кризи.

Тому висвітлення актуальних проблем функціонування та з'ясування загальних тенденцій на страховому ринку України, врахування зарубіжного досвіду є необхідним для його подальшого ефективного розвитку.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, страхувальники, страхові премії, страхові виплати, перестраховування.

Табл. 5. Рис.2. Літ.7.

Постановка проблеми. Характерними ознаками сучасного страхового ринку є бурхливі динамічні процеси його функціонування. Стрімкі темпи, але нестабільні тенденції розвитку страхового ринку України, зростання присутності іноземних страховиків (більшість з яких економічно й методологічно потужніші за вітчизняні), значні потенційні можливості цього ринку і необхідність більш повного страхового забезпечення соціально-економічних потреб держави вимагають від керівників вітчизняних страхових організацій обґрунтованих, виважених та ефективних дій щодо врахування різних характеристик страхового ринку, його специфіки та особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи сучасний стан страхового ринку України, необхідно зазначити, що він займає далеко не провідне місце на світовій арені. Навіть зважаючи на світові тенденції до економічного спаду та кризові явища, Україна все одно залишається країною з досить малорозвиненим ринком страхування. Серед наукових праць, у яких висвітлено оцінку та проблеми розвитку світового та національного страхових ринків, слід назвати роботи таких вчених, як В. Базилевич, К. Базилевич, Н. Внукова, О. Залетов, Г. Калетнік [3], М. Клапків, С. Осадець, Я. Шумелда та інші. Дослідження праць вказаних вчених, особливостей розвитку страхових ринків у докризовий та посткризовий періоди дозволили визначити основні взаємозв'язки та відмінні риси між світовим та національним страховими ринками. Разом з тим у працях недостатньо розкрито питання генезису страхових відносин і трансформації їх функцій в системі економічних відносин суспільства в процесі здійснення ринкових перетворень, а також недостатньо висвітлено фінансові аспекти ролі страхування.

Формування цілей статті. Метою дослідження є оцінка розвитку світового та вітчизняного страхових ринків, виявлення основних взаємозв'язків та відмінних рис між зазначеними ринками. Український страховий ринок поступово відроджується після останньої фінансово-економічної кризи. Про стан розвитку національного страхового ринку може свідчити частка зібраних на ньому премій у сукупному обсязі страхових премій на світовому страховому ринку [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна теорія представляє страховий ринок як економічний простір (або систему), керовану співвідношенням попиту і пропозиції на страхові послуги. Попит на страховий захист визначається двома головними чинниками: потребою в страхуванні, як елементу ризик-менеджменту, господарюючого суб'єкта і окремо взятого громадянина, а також купівельною спроможністю страхувальників, що дозволяє задовольнити попит на страхування придбанням страхової послуги [3].

Важливою передумовою посилення ролі та широкомасштабного застосування страхування у фінансовій стабілізації економіки країни є майнова незалежність суб'єктів господарювання і їх зацікавленість у передачі відповідальності за наслідки ризиків страховикам за певну плату. Враховуючи, що у зв'язку з розвитком інституту власності в умовах ринкових перетворень майнова самостійність економічних суб'єктів суттєво зростає, об'єктивно зростає і їхня потреба та зацікавленість у страхуванні [1].

У процесі здійснення аналізу функціонування міжнародного страхового ринку було виявлено, що за розміром зібраних валових страхових премій Україна набагато відстає від провідних країн світу (табл. 1). Навіть такі країни, як Польща та Аргентина за обсягом страхових премій випереджають Україну, а відповідно мають більшу частку світових зібраних страхових премій.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика різних країн за обсягом валових страхових премій за 2015 рік, млн. дол. США*

№ з.п.	Країна	Загальні види страхування	Страхування життя	Валові премії	
				Всього	Частка у світі, %
1	2	3	4	5	6
1	Україна	376	310	3586	0.08
2	Аргентина	13957	3359	17317	0.37

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
3	Польща	9729	8355	18084	0.39
4	Фінляндія	543	22363	27606	0.59
5	Південна Африка	9565	44556	54121	1.17
6	Австралія	32667	45641	78309	1.69
7	Нідерланди	75135	26005	10114	2.18
8	Канада	52334	73010	125344	2.70
9	Південна Корея	91204	54223	145427	3.13
10	Німеччина	132813	114349	247162	5.33
11	Франція	94598	160156	254754	5.49
12	Китай	125844	152121	277965	5.99
13	Великобританія	106750	222893	329643	7.10
14	Японія	108773	422733	531506	11.45
15	США	726397	532858	1259255	27.13
	Всього у світі	2032850	2608091	4640941	100

*Джерело: узагальнено автором [1,6]

Також необхідно враховувати той факт, що країни мають різну кількість населення і відповідно обсяг ВВП на душу населення (табл. 2). З розрахованих даних за 2015 рік видно, що Україна залишається країною з найнижчим рівнем ВВП та ВВП на душу населення серед розвинутих країн світу [6].

Таблиця 2

Порівняльна характеристика країн за кількістю населення та основними показниками ВВП за 2015 рік*

№ з.п.	Країна	Населення, млн	Рейтинг за рівнем населення у світі	ВВП, млрд.дол. США	Рейтинг за рівнем ВВП у світі	ВВП на душу населення, тис.дол. США
1	Україна	44	31	131.8	41	3.00
2	Аргентина	43	32	771	22	17.93
3	Польща	38.3	34	814	21	21.25
4	Фінляндія	5.3	118	195.5	57	36.89
5	Південна Африка	48.3	27	595.7	25	12.33
6	Австралія	22.5	55	998.3	17	44.37
7	Нідерланди	16.8	65	696.3	23	41.45
8	Канада	34.8	37	1518	13	43.62
9	Південна Корея	49.1	26	1666	12	33.93
10	Німеччина	80.9	17	3227	5	39.89
11	Франція	66.2	21	2273	9	34.34
12	Китай	1355.6	1	13370	2	9.86
13	Великобританія	63.7	22	2378	8	37.33
14	Японія	127.1	10	4729	4	37.21
15	США	318.8	3	16720	1	52.45

*Джерело: сформовано автором [5]

У більшості європейських країн прослідковується динаміка до підвищення рівня конкуренції, незважаючи на зміни, які відбулись на даному страховому ринку. Зокрема, з 2016 року було введено в дію нові вимоги щодо запровадження страховиками вдосконалених систем фінансової звітності, підвищення вимог до платоспроможності, створення докладніших актуарних моделей тощо. У зв'язку з цим, більшість страхових організацій готуються до значних змін. Ті страховики, які бажають зайняти провідні позиції в висококонкурентній боротьбі, мають віднестися до запровадження нових стандартів з максимальною відповідальністю для того, щоб перехід на нові методи був “безболісним” та проведений у найшвидші строки.

У той же час перехід на нові методи потребує від страховиків використання передових технологій. Так більшість провідних страховиків вже в 2015 році активно проводили інвестування в покращення технологічних рішень: цифрові платформи, інтерфейсні програми, які дають можливість не тільки зміцнити свої відносини з клієнтами, а й підвищити ефективність управління операціями та керування витратами [1].

Регулятори багатьох країн вимагають від страховиків виконання своїх функцій щодо контролю визначених сфер своєї діяльності. У зв'язку з цим, вони повинні продемонструвати наявність програмного забезпечення, яке дозволить забезпечувати виконання ринкової дисципліни, якісне управління основними ризиками тощо [6].

Використання таких систем потребує від страховиків залучення значних фінансових ресурсів, що може надати провідним страховим компаніям конкурентні переваги перед малими страховиками. Такі інвестиції є виправданими, оскільки дозволяють збільшувати прибуток, економити час, показувати платоспроможність та достатній рівень капіталу.

В останні роки страхові компанії приділяли підвищену увагу управлінню фінансами та актуарною складовою. Нові регуляторні вимоги змусять приділяти додаткову увагу до внутрішнього аудиту, дотримання вимог достатності капіталу і якості активів, що, з одного боку, підвищує витрати на ведення справи, а з іншого - створює умови для поліпшення управління операційним ризиком [6].

Аналізуючи страховий ринок України як частину світового ринку необхідно відзначити рівень його розвитку. Одним з таких показників, який відображає частку зібраних страхових премій у ВВП країни, є рівень проникнення страхування. Так починаючи з 2008 року даний показник показує нисхідну динаміку, але у 2015 році він підвищився на 0,1 п.п. порівняно з 2014 роком і склав 1,80%.

Виходячи із проведеного аналізу, можна зробити висновок, що в цілому рівень проникнення страхування в Україні знаходиться на досить низькому рівні. Проте відповідно до “Комплексної програми розвитку фінансового сектору України” планується поступове підвищення даного показника, і на кінець 2020 року даний показник має складати 7%. Але, згідно з методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, цей показник має складати 8- 12% [5].

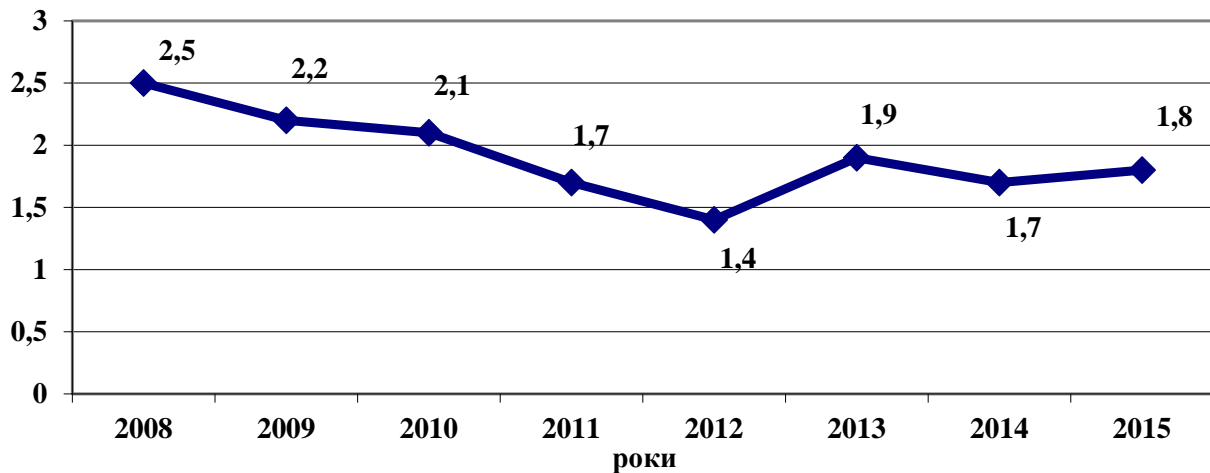

Рис. 1. Рівень проникнення страхування у 2008-2015 рр.,% [6]

Отже, навіть за найсприятливіших умов, досягнення його все одно буде недостатнім для забезпечення необхідного рівня економічної безпеки, а несприятливі умови зроблять для України його недосяжним.

Для комплексного бачення сучасного стану страхового ринку України необхідно розглянути основні показники, що його характеризують. Це дасть змогу зробити висновок про можливості використання страхування у якості ефективного інструменту страхового захисту держави та фінансування ризиків. Розглянувши кількість страхових компаній станом на 30.06.2016 р., можна стверджувати, що їх чисельність становила 343, з яких 45 страхових компанії зі страхування життя (СК “Life”) та 298, що здійснювали види страхування інші, ніж страхування життя (СК “non-Life”). За I півріччя 2016 року в порівнянні з аналогічним періодом 2015 року кількість страхових компаній зменшилась на 31 одиницю. Дані за 2014 рік свідчать про кількість страховиків у 382 одиниці, тобто кількість страхових компаній, які припинили свою діяльність за 2015 рік порівняно з періодом 2014 року, зменшилась на 21 страховика (табл.3).

Таблиця 3

Аналіз кількості страхових компаній за 2014-2016 рр.*

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2014 р.	Станом на 31.12.2015 р.	Станом на 30.06.2015 р.	Станом на 30.06.2016 р.
Загальна кількість	382	361	374	343
в т.ч. СК “non-Life”	325	312	322	298
в т.ч. СК “Life”	57	49	52	45

*Джерело: сформовано автором [6]

На відміну від розвинутих країн страховий ринок України характеризується високою часткою компаній загальних видів страхування. При цьому, якщо дослідити концентрацію страхового ринку, то виявиться, що лише 150 страховиків з 318 нагромаджують 99,9% усіх зібраних страхових премій. Тобто можемо стверджувати про присутність на страховому ринку “псевдострахування”, оскільки аналітичні дані

свідчать, що 0,01% збирають інші 168 страховиків. Все це свідчить про низький рівень соціальної захищеності населення України, адже надходження премій зі страхування життя та кількість страховиків по цьому виду є занадто малою, аби забезпечити сталий розвиток даної галузі страхування

Рівень страхування в Україні на даному етапі розвитку все ще перебуває на етапі становлення і поступового піднесення. Однак, незважаючи на таку велику кількість страховиків, страховий сектор залишається найбільш капіталізованим серед усіх небанківських фінансових ринків.

У розвинутих країнах рівень страхового покриття складає майже 80% при рівні виплат близько 50%. А в Україні ж даний показник станом на 30.09.2015 р. становив 17,1%. При цьому рівень страхових виплат, починаючи з 2007 року, знаходиться в межах 25%, та на кінець 2015 року становив 23,69%, що є досить задовільним (табл. 4). Такий низький рівень страхового покриття свідчить, що страхування не використовується належним чином як інструмент фінансування ризиків та механізм страхового захисту.

Таблиця 4

Основні відмінності між світовим та національним страховими ринками*

Показники	Національний страховий ринок	Світовий страховий ринок
Рівень страхового покриття, %	5-10	90-95%
Активи страхових компаній, млрд. дол. США	3,6	1300-6000 і вище
Співвідношення активів страхових компаній до ВВП, %	3,2	45,2-96,5
Страхові премії, млрд. дол. США	2,8	200-1500 і вище
Співвідношення валових страхових премій до ВВП, %	2,1	8-10
Частка ринку у структурі світового обсягу страхових премій, %	0,10	6-40
Частка страхування життя у загальному обсязі страхових премій, %	4,2	40-70
Страхові премії на душу населення, дол. США	93,8	650 і вище
у тому числі :		
- ризикове страхування	89,7	260 і вище
- страхування життя	4,1	380 і вище

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Проведемо порівняльний аналіз основних показників страхових ринків розвинених країн світу та України (табл. 5).

Таблиця 5

Порівняння основних показників розвитку страхових ринків провідних країн світу і страхового ринку України (за даними 2014-2015 рр.)*

Країна	Активи страхових компаній, млрд. дол. США	Співвідношення активів страхових компаній до ВВП країни, %
1	2	3
США	5310	45,2
Японія	3533	66,9

Продовження табл. 5

1	2	3
Великобританія	1885	96,5
Франція	1413	63
Німеччина	1372	45,5
Україна	6	3,7

* Джерело : узагальнено автором [1,5]

Результати аналізу, наведені в таблиці 5, ще раз дають можливість стверджувати, що, незважаючи на позитивні зрушення в розвитку фінансового ринку України, його страховий сегмент залишається недостатньо розвиненим порівняно з провідними країнами світу.

Ще одним вагомим показником, який також характеризує нерозвинутість страхування в Україні та недовикористання його як інструменту забезпечення покриття ризиків, є частка доходів населення, витрачених на страхування - показник щільності страхування. В середньому по Україні одна особа витрачає на це 65,4 дол. США (рис. 2).

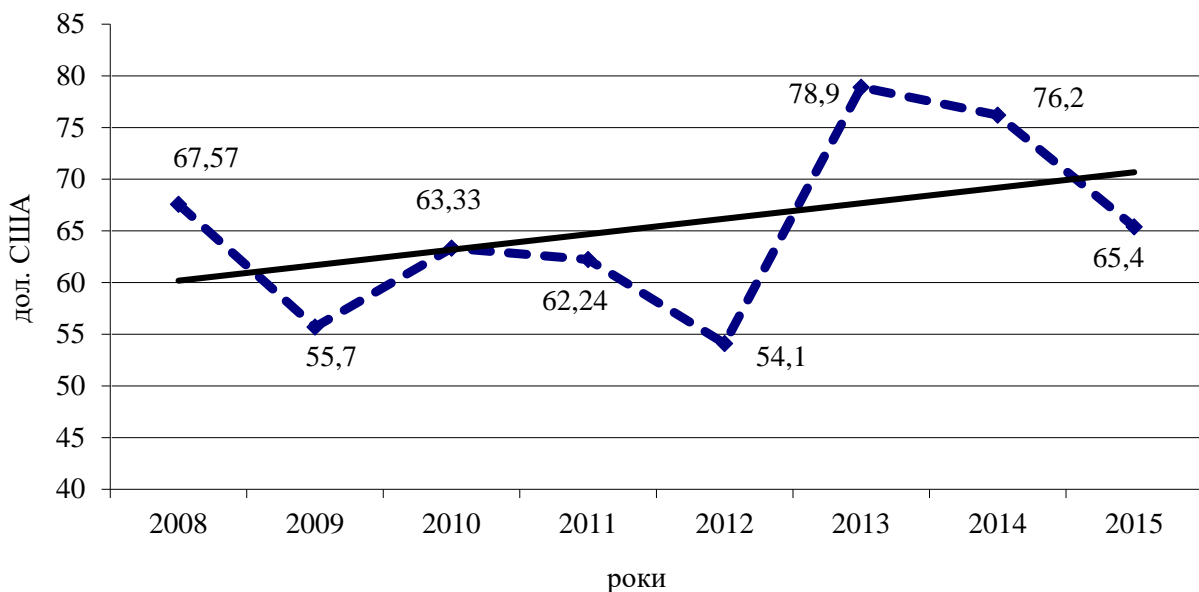

Рис.2 Середні витрати на страхування в Україні за 2008-2015 рр., дол. США*

* Джерело: сформовано автором на основі [6].

Для порівняння: в Японії цей показник складає 5 - 6 тис. дол. США, в Німеччині - 1482 дол. США, в Польщі - 140 дол. США.

Таким чином, проведене дослідження засвідчує, що можливості вітчизняного страхового ринку, як вагомого інструменту соціального захисту населення, реалізуються не в повній мірі.

Така ситуація склалась по-перше, через низький рівень довіри населення до страхових компаній, а по-друге, через його низьку платоспроможність. Взагалі вважається, що, якщо показник щільності страхування становить 140 дол. США і більше, то страхова галузь даної країни є достатньо розвинутою, якщо менше, ніж 140 дол. США - то страхування не використовується належним чином [5].

На сучасному етапі розвитку страховий ринок України переживає не найкращі часи. Це супроводжується численними проблемами економічного, інформаційного, кадрового, нормативно-правового, організаційного і технологічного характеру [6].

Законодавча база, що регламентує функціонування ринку страхових послуг, не є логічною, завершеною, і знаходиться в постійному динамічному "русі". Зміна регуляторів ринку страхових послуг не сприяє формуванню в Україні дієвої системи страхового нагляду. А відтак, відчувається брак кваліфікованих фахівців страхової справи, ґрунтовних наукових досліджень, аналітичних матеріалів із проблем страхування, що дає можливість ствердно говорити про необхідність поглиблення подальших досліджень у даному напрямку.

Висновки. Економічні та соціальні перетворення в Україні, розвиток міжнародних відносин зумовили формування такої страхової галузі, яку ми можемо спостерігати сьогодні. Формування економіки, процеси роздержавлення та приватизації, зростання конкуренції призводять до переорієнтації та розвитку системи захисту юридичних і фізичних осіб від матеріальних втрат, які можуть виникнути в результаті стихійного лиха, нещасного випадку та інших ризикових обставин [2].

Таким чином виникає необхідність вдосконалювати державну політику в галузі страхування і механізм нагромадження коштів з метою забезпечення належної матеріальної підтримки тих, хто постраждав і поніс певні втрати в процесі господарювання.

Проаналізований досвід провідних країн світу свідчить, що розвинута страхова справа сприяє розвитку підприємництва та вирішенню багатьох соціальних проблем. А відтак, страхування – об'єктивно необхідний атрибут ринкової економіки, а ступінь його розвитку відображає зрілість ринкових відносин.

Дослідження показало, що сучасний етап функціонування та подальший розвиток вітчизняного страхового ринку потребує вирішення, насамперед, таких завдань:

- 1) вступ до міжнародних організацій, діяльність яких пов'язана із страхуванням;
- 2) удосконалення вимог до порядку створення та діяльності страхових організацій відповідно до діючого законодавства;
- 3) врегулювання механізмів здійснення страхування (особливо обов'язкової форми) та прийняття відповідних законодавчих й нормативних актів;
- 4) упорядкування сукупності видів страхування згідно з попитом на ринку;
- 6) удосконалення порядку здійснення оподаткування страхової діяльності;
- 2) розвиток та адаптація інфраструктури страхування до міжнародних стандартів.

Страхування має величезні перспективи у сприянні економічному й соціальному розвитку держави, задоволенні інтересів щодо захисту життя і здоров'я, майна та доходів як юридичних, так і фізичних осіб.

Подальший розвиток страхового ринку України, з урахуванням позитивного світового досвіду та відповідно до національних особливостей, забезпечить успішне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Insurers tech start up investment indicates growing importance of digital technology in the industry [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.outlaw.com/en/articles/2016/january/insurers/tech/start/upnvestment/indicates/growing/Importance/ofdigitaltechnologyinthe/industrysaysexpert>
2. Statistical Yearbook of German Insurance 2015 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.en.gdv.de/wp/content/uploads/2015/11/Statistical_Yearbook_2015.pdf
3. Калетнік Г.М. Фінансовий менеджмент / А.С. Даниленко, О.М. Варченко, В.М.Ціхановська / Підручник.– К.: «Хай–Тек Прес», 2013. - 688с.
4. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року (Постанова Правління Національного банку України від 18.06. 2015 року № 391) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
5. Консолідовані звітні дані за 2007 - 2015 рр. / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України
6. Статистичний портал Statista, ВВП в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.statista.com>
7. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://forinsurer.com>

Список використаних джерел у транслітерації/References

1. Insurers tech start up investment indicates growing importance of digital technology in the industry [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.outlaw.com/en/articles/2016/january/insurers/tech/start/upnvestment/indicates/growing/Importance/ofdigitaltechnologyinthe/industrysaysexpert>
2. Statistical Yearbook of German Insurance 2015 / [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://www.en.gdv.de/wp/content/uploads/2015/11/Statistical_Yearbook_2015.pdf
3. Kaletnik H.M. Finansovyy menedzhment / A.S. Danylenko, O.M. Varchenk., V.M.Tsikhanovs'ka / Pidruchnyk.– K.: «Khay–Tek Pres», 2013. - 688s.
4. Kompleksna prohrama rozvytku finansovoho sektoru Ukrayiny do 2020 roku (Postanova Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrayiny vid 18.06. 2015 roku Number 391) [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.bank.gov.ua>
5. Konsolidovani zvitni dani za 2007 - 2015 rr. / Natsional'na komisiya, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi rynkiv finansovykh posluh Ukrayiny
6. Statystychnyy portal Statista, VVP v Ukrayini [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.statista.com>
7. Ofitsiyyny sayt Lihy strakhovykh orhanizatsiy Ukrayiny / [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://forinsurer.com>

ANNOTATION ANALYSIS OF INSURANCE MARKET TRENDS : DOMESTIC AND INTERNATIONAL ASPECT

MARTSENYUK-ROZARYONOVA Olena,
Candidate of Economic Science,
Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

In the conditions of globalization the insurance market acts as a socially important sector in the financial system. Insurance has a strategic goal - to meet the needs of consumers in insurance protection via insurance companies, which accumulate and

efficiently use financial resources. At the same time, raised funds act as an important tool to attract investment in various spheres of economy. In countries with developed market economies this issue is considered to be a very serious one. However, the current insurance system in Ukraine does not meet modern requirements of social development. It should be noted that the prospects of the insurance market depends, first of all, on the chosen strategy of insurers. In order to form such a system the correspondent information and assessment of the current situation should be taken into account and anti-crisis measures for the creation of a security system for insurers considering the lessons of the crisis should be developed.

Keywords: insurance, insurance market, insurance companies, insurers, insurance premiums, insurance premiums, reinsurance.

Tabl.5. Fig.2. Lit.7.

АННОТАЦИЯ АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ АСПЕКТ

МАРЦЕНЮК-РОЗАРЁНОВА Елена Васильевна,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов,
банковского дела и страхования,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

В условиях глобализационных процессов страховой рынок выступает в роли социально значимой сферы в финансовой системе страны. Страхование несет в себе стратегическую цель - удовлетворять потребности потребителей в страховой защите с помощью страховых организаций, аккумулирующих и эффективно использующих финансовые ресурсы. В то же время, собранные средства выступают в качестве важного механизма привлечения инвестиций в различные сферы экономики страны. В странах с развитой рыночной экономикой к данному вопросу относятся достаточно серьёзно. Однако, существующая в Украине страховая система не соответствует современным требованиям организации общественного развития. Стоит отметить, что перспективы развития страхового рынка зависят, в первую очередь, от выбранной страховщиками стратегии развития. Для ее формирования необходимо осуществить и учесть оценку текущей ситуации в разработке антикризисных мер, создать свою систему защиты для страховщиков с учетом уроков кризиса.

Именно поэтому освещение актуальных проблем функционирования и выяснения общих тенденций на страховом рынке Украины необходимо для его дальнейшего эффективного развития.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховые компании, страховщики, страховые премии, страховые выплаты, перестрахование.

Табл. 5. Рис.2. Лит. 7.

Інформація про автора

МАРЦЕНЮК-РОЗАРЬОНОВА Олена Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3, e-mail: ovm-r@mail.ru).

MARTSENYUK-ROZARONOVA Olena - Candidate of Economic Science, Associate Professor of the Department of Finance Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnitsa, 3, Soniachna str., e-mail: ovm-r@mail.ru).

МАРЦЕНЮК-РОЗАРЁНОВА Елена Васильевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная 3, e-mail: ovm-r@mail.ru).

